

DE IERSE VENEN

Veen bestaat uit resten van bepaalde planten. Deze planten kunnen met hun wortels, en in veel gevallen ook een groot deel van de plant zelf, ondergedompeld in stilstaand water groeien. Dit water is zowel arm aan mineralen als aan zuurstof.

Het veen is zo arm, dat niet minder dan elf plantensoorten die daar groeien, zich in hun levensonderhoud voorzien door het vangen van insecten. Het gaat hier om de vleesetende planten vetblad, blaasjeskruid, zonnedaauwsoorten en een Amerikaanse immigrant, het kannekenskruid.

Drainage- en ontginningsproblemen hebben er voor gezorgd dat een groot deel van Ierland niet door landbouw geëxploiteerd kon worden. Het betreft een gebied dat de drogere centrale vlakke en de warmste laaglanden in het westen omvat. Het hoeft dan ook niet te verbazen dat de regering in 1809 een onderzoek startte om de omvang en de mogelijkheden van de venen voor landbouwkundig gebruik vast te stellen. Dit onderzoek liet zien dat 1.200.000 ha. van Ierland met veen waren bedekt en dat er drie hoofdtypen veen konden worden onderscheiden.

Type 1: moerasveen langs rivieren, meren en stromen, gevormd onder invloed van stromend water dat rijk aan mineralen is.

Type 2: arm veen in gebieden die gewoonlijk grenzen aan type 1. Pas na periodes van zware regen of veel smeltwater raken deze gebieden overstroomd door mineraalhoudend water.

Al in 1809 was het veen van type 1 en 2 op zo'n grote schaal gedraineerd en in cultuur gebracht dat er nog maar 9000 ha. in hun natuurlijke staat verkeerden.

Type 3: veen dat alleen gevormd wordt op plaatsen, die nooit in contact komen met (sterk) mineraalhoudend water. Uitsluitend de regen die hier valt voorziet het van water en mineralen. Het water van de echte venen bevat dus nauwelijks voedingsstoffen en is zuur.

Het is erg kostbaar dergelijke gebieden in cultuur te brengen en het merendeel van de echte venen verkeerde in 1809 nog in hun oorspronkelijke staat. In het ergste geval was er van de rand wat afgeknabbeld met behulp van de turfspade (slane) en de ezel, om te voorzien in de brandstofbehoefte van de plaatselijke bevolking.

Het onderzoek van 1809 toonde ook aan dat het veen in drie hoofdcategorieën ondergebracht konden worden op basis van hun ligging en vooral in relatie tot de regenval.

"Hoogland spreihogveen" (upland blanket bog).

Dit veen bedekt de hellingen van alle bergen van de Macgillicuddy's Reeks in het zuidwesten tot aan de Mountains of Mourne in het noordoosten. Gemiddeld valt hier meer dan 1000 mm regen per jaar, op meer dan 225 dagen. Dergelijk veen komt algemeen voor in de vochtigste delen van Engeland en Europa. Het groeit direct op de mineraalhoudende bodem, vult de kom van de valleien en bedekt alles behalve de steilste hellingen met een drassige laag.

"Laagland spreihogveen" (lowland blanket bog).

In Ierland ligt spreihogveen niet alleen op de bergen. Niet minder dan 400.000 ha. in het laagland in het westen zijn bedekt met veen dat tot aan zee doorloopt.

Veenbes

Het laagland spreihooftveen van Ierland is uniek in de wereld, niet alleen vanwege zijn omvang, maar ook door de plantengroei met soorten als Zwarte rus (*Juncus atratus*), Pijperstrootje (*Molinia caerulea*) en Gagel (*Myrica gale*). In de rest van Europa zijn dit specifieke moerasplanten, maar alleen in de vochtigste streken van Ierland groeien ze op venen, buiten bereik van het mineraalrijke grondwater. De verklaring voor dit merkwaardige feit ligt hierin, dat deze streken jaarlijks voldoende regen krijgen om de noodzakelijke hoeveelheid mineralen op te doen en de zuurgraad binnen de perken te houden.

"De grote rode hoogvenen" (the great red raised bogs). Verder van de kust af, waar jaarlijks minder dan 1000 mm regen valt op minder dan 225 dagen van het jaar, kan het veen niet direkt op de mineraalhoudende bodem groeien. Hier vindt het zijn ontstaan alleen in de meren. Op een gegeven moment zal elk ondiep meer begroeid raken door waterplanten en geleidelijk in moeras veranderen. Daarna, wanneer de loop van het water binnen zo'n meer zich heeft verlegd, ontstaan plekken met arm moeras. Op hun beurt vormen deze de basis voor de ontwikkeling van het echte hoogveen, waar Veenpluis (*Eriophorum angustifolium*), heide en vooral veenmos (*Sphagnum* soorten) overheersen.

Alle veen, maar vooral dat veen dat bestaat uit overblijfselen van veenmossen, is net een spons en kan een geweldige hoeveelheid water vasthouden. Als het klimaat geschikt is en de verdamping zelden de neerslag overtreft, kan het veen omhoog blijven groeien, terwijl het zijn eigen watervoorraad vasthoudt. Zo kunnen enorme bulten zuur veen ontstaan waar zich eens sterk mineraalhoudend open water bevond

Toen ik Ierland voor het eerst in de vijftiger jaren bezocht, was het nog mogelijk om bijna vanaf de buitenwijken van Dublin tot voorbij de Shannon te lopen over of tussen de bulten van de grote venen in het midden van Ierland. Toendertijd kon je nog Ierlands zeldzaamste veenplant tegenkomen: Scheuchzeria (*Scheuchzeria palustris*) die in het Pollagh Bog groeit, en uitkijken over het grootste veengebied dat er op deze vochtige aarde te vinden is. Dit gebied is het Great Bog of Allen, gevormd in de meren en op de draslanden van de rivieren Broora, Brosna, Rapemills en Silver die allen in de Shannon uitstromen

Tegen ieder, die beweert dat de venen eentonige saaie plaatsen zijn waar geen reuk of smaak aan is, zeg ik altijd, dat ze er maar eens goed naar moeten kijken. Het merendeel van het veen bestaat uit weidse heuvels en golvende tapijten in wijnrood, bleek oranje, botergeel, groen en metaalachtig blauw-roze van de veenmossen. De indigokleurige bloemen van de liggende vleugeltjesbloem (*Polygala serpyllifolia*) en het violet van het vetblad (*Pinguicula vulgaris*), weerspiegelen de regenbogen die zich over het veen welven. Elke veenbult is een waterreservoir dat op zijn plaats gehouden wordt door de huid van levend veen. Naarmate de veenmassa hoger wordt komt deze huid steeds meer onder spanning te staan totdat zij open scheurt. Er vormen zich dan poelen die in opvallende patronen over de veenhellingen gerangschikt liggen. Deze poelen bieden een veilig toevluchtsoord voor de nu zeldzame kolganzen (*Albifrons flavirostris*), die vanuit Groenland komen overwinteren in het westen van Ierland. Wanneer de veenbulten te groot worden ontstaat er een inwendige drainage, zodat het overtollige water kan wegvloeien en er planten kunnen groeien die minder goed aan dit milieu zijn aangepast.

Sommige venen groeien in het begin zo snel, dat zij een laag vormen die op het diepe water drijft. Bij andere venen maakt het bovenste lichtere veen zich los van het zwaardere en oudere veen, gaat drijven en vormt zo in het veen een vloeibare kern. Zulke venen kunnen blijven groeien, met een steeds

groter wordend waterreservoir dat verborgen blijft, totdat de waterhuishouding verstoord wordt. Het hele veen komt dan langs de helling naar beneden en soms heeft dat katastrofale gevolgen. Sinds het begin van de 18^e eeuw zijn er niet minder dan 25 grote veenbreuken waargenomen en nog veel meer moeten er in de weidse venen zijn voorgekomen.

Zelfs in de droogste oostelijke provincies komen en kwamen er venen voor, want er zijn veel gehuchten met de naam "Red Bog" (roodveen). Op het ogenblik verkeert er echter geen veen meer in de oorspronkelijke staat. De meeste zijn allang gedraineerd en voor brandstof gebruikt. Uit restanten kunnen we via stuifmeelonderzoek nog iets over de geschiedenis achterhalen.

Het gebied dat ligt tussen de grote rode venen in de centrale vlakte en de spreivenen in het vochtige laagland aan de kust, heeft iets bijzonders te bieden. Hier ligt de hoeveelheid neerslag en het aantal regendagen tussen de extremen in die enerzijds het echte spreiveen en anderzijds het echte hoogveen in stand houden. Hierdoor kan er een heel complex van overgangstypen gevonden worden. Hier groeien de planten die thuishoren in de twee extreme typen, maar ook anderen zoals: Blauwe zegge (*Carex panicea*), een Handekenskruid (*Dactylorhiza*), tweerijige zegge (*Carex disticha*) en "lambs-wool moss".

Er zal snel moeten worden besloten wat er met al deze gebieden gaat gebeuren. Veel is al verwoest door turfwinning, drainering, overbegrazing en bosbouw. Wetenschappers van bosbouw- en natuurbeschermings instanties hebben een lijst opgesteld van 30 specifieke gebieden die tezamen 50.000 ha. beslaan. Slechts 4 % van de totale oppervlakte zou intact gelaten moeten worden om de toekomstige generaties er kennis van te laten nemen, te laten genieten en te profiteren. We kunnen slechts hopen dat de Ierse regering de noodzakelijke stappen zal nemen om dit te verwezenlijken.

David Bellamy

- met dank aan Annie v.d. Oever voor de nederlandse tekst (oorspr. engels)

